מאי אירְיָא מִשּׁוּם תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הָעֲשׂוּי תִּיפּוֹק לֵיהּ דִּמְחוּבָּרִין נִינְהוּ, ופסול מכיון שאינו בכלל פסולת גורן ויקב (רש"י לעיל ע"א), ויש שביאר, שאף מחובר פסול מדין 'תעשה ולא מן העשוי', שהדבר המחובר גדל מאליו ולא נעשתה בו עשיה כלל, וכוונת הגמ' להקשות שכאן אין לפוסלם רק משום שמתחילה לא עשאם לשם סוכה, אלא מחמת שלא נעשתה בהם עשיה כלל (ריטב"א, וראה ביאורנו לעיל ע"א במשנה).

דְּשַׁלְפִינְהוּ שַׁלּוֹפֵי דְּלֹא מִינְכְּרָא עֲשִׂיָּה דִּידְהוּ – שמשך בידו בכח את הענפים מן האילן עד שנתקו ממנו, שבאופן זה אין קציצתם ניכרת, הואיל ושוכבים הם אצל האילן (רש"י), ופסול מדרבנן, הואיל ואין הקציצה ניכרת ונראה כאילו הוא מן העשוי (תוס' רבינו פרץ וערוך לנר בדעת רש"י, וראה תוס' ד"ה דשלפינהו בתי' הראשון). ויש שביאר, שכיון שאין הקציצה ניכרת, אין זה מעשה המכשיר, ופסול מדאורייתא מדין 'תעשה ולא מן העשוי' (ע"פ מהרש"א). ויש שביאר, שחתך את עיקר הענף, אבל עדיין הוא מחובר לאילן בקליפתו החיצונית, באופן שכבר אינו יונק מהאילן כלל, ואף שאם מתחילה היה מסכך כך אחרי הקציצה כשר, מכל מקום אינו מועיל להיחשב 'עשיה' הואיל ולא קצצם לגמרי, ופסול מן התורה מדין 'תעשה ולא מן העשוי' (ע"פ תוס' שם בתי' השני ותוס' רבינו פרץ), ויש שכתב שפסול רק מדרבנן, שמחמת קליפתו החיצונית נראה כמחובר ואין עשייתו ניכרת (ריטב"א).

קַשְׁיָא, ולא נקטה הגמ' לשון 'תיובתא', מכיון שיש אפשרות ליישב את שיטת רב בדוחק (ראה רש"י סנהדרין עב, א, וראה רשב"ם ב"ב נב, ב בשם רבותיו), שיש מקום לומר שהענין תלוי במחלוקת תנאים [כמבואר בגמ' להלן], וברייתא זו יש להעמידה לפי מי שסובר שאין הקציצה מועילה (ערוך לנר; שפת אמת). ויש שכתב, שגם במקום שנקטה הגמ' לשון 'קשיא' כוונת הגמ' לדחות דעה זו לגמרי (רשב"ם שם). ■ להלכה, אם סיכך במחובר וקצצו, צריך לנענע [כדעת שמואל], והיינו שיגביה כל אחד מהענפים לבדו ויחזירנו למקומו (שו"ע או"ח תרכו, ב).

וְיַלְפִינָן לוּלָב מְסוּכָּה, מבנין אב (רש"י) משני כתובים, מסוכה ומציצית, שמסוכה לבד אין ללמוד, שיש לפרוך מה לסוכה שכן נוהגת ביום ובלילה ולולב אינה נוהגת אלא ביום [כמבואר בגמ' בשבת (קלא, ב)], אמנם ציצית תוכיח שנוהגת רק ביום [וכדעת רבנן (ראה תוס' ע"א ד"ה דרב)] (פני יהושע וערוך לנר בדעת רש"י). ויש שפירש, שלומדים גזירה שוה לולב מסוכה, שבשניהם כתוב 'שבעת ימים' [כמבואר בגמ' בשבת (שם) לענין מכשירי מצוה לדעת רבי אליעזר] (ערוך לנר).

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אָגוּד כָּשֵׁר שֶׁאֵינוֹ אָגוּד פָּסוּל, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה נָלִיף לְקִיחָה לְקִיחָה מֵאֲגוּדַּת אֵזוֹב, שצריך לקשור יחד בחוט את שלשת מיני הלולב (רש"י), וכפי שמורה לשון הכתוב 'אגודת אזוב' (ריטב"א). ויש שביאר, שצריך שיהיו שלשתם אגודים בידו בבת אחת ולא יטול כל אחד בפני עצמו [מה שאין כן לרבנן שיכול ליטול כל אחד בפני עצמו, ובלבד שיהיו כולם מונחים לפניו], אבל אין צריכים לקשור יחד את כל המינים בחוט [וכמבואר במשנה בפרה (יא, ט) לענין אזוב של פרה, שאינו צריך לקשור את האזוב, אף שגם שם למדים 'קיחה קיחה' מ'אגודת אזוב'] (ריטב"א בשם רבו), וביאור זה הוא רק לפי המבואר כאן בגמ' שרבי יהודה למד את דינו בגזירה שוה מ'אגודת אזוב', אבל 'צריך אגד' האמור בתחילת הסוגיא ודאי שהכוונה שאוגדם יחד בחוט (זכרון שאול).

אִי רַבָּנַן אֲמַאי מְצָוָה, שאין לבאר שמן התורה מצות לולב באגד היא רק מצוה לכתחילה אבל אינה מעכבת, שלא מצינו מן התורה חילוק בין לכתחילה לדיעבד (ריטב"א, וראה עוד בשדי חמד ח"א מערכה ד, טז שהאריך בזה).

לְעוֹלָם רַבָּנַן הִיא וּמִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ הִתְנָאָה לְפָנָיו בְּמִצְוֹת, וצריך לאוגדו מדברי חכמים, שעיקר דין הידור מצוה הוא מדברי חכמים, והביאו לכך אסמכתא מהפסוק (ריטב"א). ויש שכתב, שהידור מצוה הוא דין מן התורה, אלא שבדיעבד אינו מעכב בעיקר המצוה, וגם מן התורה מצאנו לחלק בין לכתחילה לדיעבד (מהר"ץ חיות, וראה בשדי חמד שם מערכת ז, יב שהאריך אם הידור מצוה הוא מן התורה או מדרבנן). ויש שכתב, שאף לדעת רבי יהודה מצות אגד היא מדין הידור מצוה, אלא שלמד בגזירה שוה מאזוב שההידור מעכב (ראב"ד ז, א מדפי הרי"ף).

מַה אֵד דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה, שלא נאמרה טומאה אלא באוכלין, משקין, כלים ואדם, וזה אינו מאחד מהם (רש"י). ויש שכתב, שלא שייך טומאה בדבר שאין בו ממש (פי' מבית מדרשו של רש"י).

מַה אֵד וְכוּ' אַף סוּכָּה וְכוּ', ולדעה זו שלומדים את דיני הסוכה מעניני הכבוד, כמו כן נלמד שצריך שתהיה הסוכה מוקפת בדפנות מכל רוחותיה מדבר הכשר לסכך בו, כמו עניני הכבוד שהיו מקיפים את ישראל מכל רוח [וכדעת דבי יאשיה (לעיל ז, ב) שגם הדפנות צריכות להיות צילתן מרובה מחמתן (וראה עוד בביאורנו שם ד"ה אלמא)], וכן קרקע הסוכה צריכה להיות מדבר הראוי לסכך בו (חלקת יואב מהדורא קמא או"ח, כז, וראה במזרחי במדבר י, לד). ויש שכתב, שאין לומדים מעניני כבוד אלא על הסכך שהוא עיקר הסוכה, שודאי שאין גדר הלימוד שהסוכה צריכה להיות כמו עניני הכבוד שהם דבר רוחני שלא שייך לעשות כמותם, אלא שצריך לעשות את הסוכה באופן שמזכיר את עניני הכבוד, ומספיק שיהיה הזיכרון בסכך שהוא עיקר הסוכה (הערות הגרי"ש אלישיב).

עֲנָנֵי כָבוֹד הָיוּ דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וציונו לעשות הסוכה בתשרי, אף שבניסן יצאנו ממצרים וכבר מאז זכינו לעניני כבוד, לפי שבניסן הוא תחילת ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל, ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם במצות הבורא יתברך, ולכן אנו עושים אותו בחודש תשרי שהוא זמן הגשמים, ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולשבת בביתו, ואנחנו שעושים ההיפך שיוצאים מן הבית לישב בסוכה, בזה נראה לכל שכוונתנו לקיים בזה מצות המלך (טור או"ח תרכה). ויש שביאר, שבט"ו תשרי שהתחילו לעשות את המשכן, חזרו עניני הכבוד שנסתלקו בזמן חטא העגל, שמשה רבינו ירד מהר סיני במוצאי יום הכיפורים בי"א תשרי וציוה על המשכן, ולאחר מכן נאמר (שמות לו, ג) 'ויביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר' שעוד שני בקרים, דהיינו י"ב וי"ג, עסקו בהבאת הנדבה, וביום י"ד קיבלו ה'חכמי לב' את התרומה ממשה במנין ובמשקל, וביום ט"ו התחילו בעשיית המשכן ואז חזרו עניני הכבוד, ולכן אנו עושים זכר לעניני הכבוד בט"ו תשרי (קול אליהו וביאור הגר"א לשיר השירים א, ד).

■ המשך במילואים עמ' 121